

- **Методика
викладання
іноземних мов у
вищих навчальних
закладах**

- Доц. Рудакова Л. П.

План

- 1. Характеристика сучасного стану методичної науки. Співвідношення комунікативного і когнітивного у навчанні ІМ
- 2. Характеристика комунікативно-когнітивної компетенції.
- 3. Умови формування комунікативно-когнітивної компетенції

Джерело

- **Вовк О. І.** Когнітивні аспекти методики викладання англійської мови у вищих навчальних закладах: Навчально-методичний посібник. – Черкаси: Вид-во «Сан», 2010. – 506 с.

Тема № 1

Комунікативно- когнітивний підхід у навчанні іноземної МОВИ

1. Характеристика сучасного стану методичної науки. Співвідношення комунікативного і когнітивного у навчанні ІМ

- Превалювання двох парадигм наукового знання *комунікативної* та *когнітивної*
- **1. Комунікативна** – оволодіння мовленнєвою діяльністю
- **2. Когнітивна** – пізнання і пов'язані з ним структури і процеси

Діяльнісний підхід

- Навчання іноземної мови у процесі мовленнєвої діяльності
- **Діяльність** – специфічно людська, регульована свідомістю активність, породжувана потребами і спрямована на пізнання та перетворення зовнішнього світу й самої людини

Компоненти структури людської діяльності: потреба і мотив, мета і предмет, продукт і результат, суб'єкт діяльності.

- **Види діяльності:** виробничо-трудова, комунікативно-пізнавальна, навчальна тощо

Мовленнєва діяльність

- Особливий вид людської діяльності
- Активний, цілеспрямований, опосередкований мовою та зумовлений ситуацією спілкування процес прийому і видачі мовленнєвого повідомлення у взаємодії людей між собою

Мовленнєва діяльність

- Самостійний вид діяльності, пов'язаний з іншими видами діяльності, в разі потреби обслуговує їх, а також задовольняє потребу людини у спілкуванні
- У роботі викладача мовленнєва діяльність є провідною і допомагає здійснювати навчальний, освітній і виховний вплив

Спілкування

- Це процес, в якому здійснюється раціональна й емоційна взаємодія людей, виявляється та формується спільність їхніх думок і поглядів, згуртованість і солідарність, що є характерним для колективу, а також формується спосіб життя
- Це спосіб підтримки життєдіяльності індивіда в соціумі

Комунікативний підхід

організація процесу навчання як моделі спілкування

- 1. Особистісний характер комунікативної діяльності
- 2. Стосунки і взаємодія між партнерами
- 3. Ситуації спілкування
- 4. Змістова основа спілкування
- 5. Мовні і мовленнєві засоби
- 6. Функціональний характер мовленнєвих засобів

Когнітивний підхід

- 1. Розв'язання таких проблем, як сприймання, пізнання і розуміння дійсності
- 2. Набуття, обробка, структурування, зберігання, виведення і застосування знань
- 3. Вивчення й пояснення пізнавальних процесів і механізмів

Принципові положення комунікативно-когнітивного підходу

- 1. Діяльнісний підхід
- 2. Стимулювання мовленнєво-розумової активності
- 3. Створення автентичних умов соціалізації
- 4. Урахування індивідуальних пізнавальних стилів і навчальних стратегій студентів

- 5. Розвиток і розширення знаннєвого простору
- 6. Формування мовної особистості
- 7. Формування картини світу
- 8. Розвиток множинного інтелекту
- 9. Формування комунікативно-когнітивної компетенції

Формування
комунікативно-когнітивної
компетенції

Склад / структура комунікативно-когнітивної компетенції

- 1. Мовна компетенція
- 2. Мовленнєва компетенція
- 3. Стратегічна компетенція
- 4. Дискурсивна компетенція
- 5. Прагматична компетенція
- 6. Ілокутивна компетенція

- 7. Соціолінгвістична компетенція
- 8. Інформативна компетенція
- 9. Соціальна компетенція
- 10. Когнітивна компетенція
- 11. Професійна компетенція
- 12. Теоретико-лінгвістична компетенція
- 13. Професійно-комунікативна компетенція
- 14. Методична компетенція

- ***Компетенція*** – це
- сукупність *знань, навичок і вмінь*, які формуються у процесі навчання певної дисципліни, та
- *здатність* до виконання певної діяльності.

Структура здатностей

- 1) вербальний (лінгвістичний)
компонент
- 2) логічний (математичний)
- 3) музичний, просторовий (зоровий)
- 4) міжособистісний (соціальний)
- 5) внутрішньо особистісний (самоаналіз)

Іншомовна комунікативна компетенція

- Здатність того, хто навчається, адекватно спілкуватися в різноманітних соціально- та культурно обумовлених ситуаціях,
- співвідносити мовні засоби із цілями й умовами спілкування,
- будувати / організовувати мовленнєве спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки та системи культурних уявлень і цінностей носіїв виучуваної мови.

Одиниці комунікативної компетенції

- 1) сфери комунікативної діяльності
- 2) теми, ситуації та програми їх розгортання
- 3) мовленнєві дії
- 4) соціальні та комунікативні ролі співрозмовників
- 5) типи текстів і правила їхньої побудови
- 6) мовні мінімуми

Мовна (лінгвістична) компетенція

- Здатність мовця використовувати системно-структурні утворення морфологічного, синтаксичного, фонологічного і семантичного характеру, що істотно впливає на зміст мовленнєвих творів, які продукуються або сприймаються

За Н. Хомським

- Здатність розуміти та продукувати необмежену кількість правильних у мовному відношенні речень за допомогою засвоєних мовних знаків і правил їх поєднання

Показник

сформованості мовної компетенції

- Рівень володіння методами граматичного і порівняльного аналізу, що виражається в умінні **виокремлювати** певні сторони у граматичному аспекті виучуваної та рідної мови, **узагальнювати** основні одиниці мови і **користуватися** моделями при виявленні внутрішніх властивостей цих одиниць, **визначати** співвідношення між граматичними формами, **прогнозувати** труднощі вживання граматичних явищ в іншомовному мовленні.

Мовленнєва компетенція

- Володіння способами формування та формулювання думок через мову і вміння користуватися цими способами у процесі породження і сприйняття мовлення.

- Ця компетенція має бути сформованою в обсязі, необхідному і достатньому для розв'язання завдань взаємодії у процесі спілкування відповідно до **норм** виучуваної мови, **узусу** та **традицій** культури певної мови.
- В аудіюванні, говорінні, читанні та письмі.

Соціокультурна компетенція

- **Країнознавча** – знання про географію, історію, економіку, державний устрій, особливості побуту, культуру, традиції та звичаї носіїв країни
- **Лінгвосоціокультурна** – володіння особливостями мовленнєвої і немовленнєвої поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування для досягнення повноцінної комунікації

Стратегічна компетенція

- Здатність поповнювати у процесі спілкування недостатність мовних знань, а також мовленнєвого і соціального досвіду спілкування іноземною мовою

Дискурсивна компетенція

- Здатність **розуміти** різні види комунікативних висловлювань, **будувати** цілісні, зв'язні та логічні повідомлення різних функціональних стилів, а також здійснювати **вибір** лінгвістичних засобів у залежності від типу висловлювання; **досягати** формальної зв'язності та змістової цілісності

Прагматична компетенція

- Здатність **передавати** комунікативний **зміст** у ситуації спілкування, яка залежить від володіння комунікативною стратегією висловлювання як евристичним інтенціональним плануванням дискурсу для **досягнення** сумісного **результату**.

Ілокутивна компетенція

- Передбачає контроль функціональних властивостей мови:
 - 1) здатність **виражати** думки та емоції;
 - 2) **використовувати** мову для навчання і для вирішення проблем;
 - 3) творчо використовувати мову.

Соціолінгвістична компетенція

- Здатність **адекватно** розуміти і використовувати другу мову в **різних контекстах** для вираження специфічних комунікативних функцій (опис, розповідь, переконання, узагальнення тощо)
- Чуття стилю та діалекту мови, природність чи автентичність використання мови, розуміння культурологічних понять і мовних тропів

Інформативна компетенція

- Володіння інформацією про предмет спілкування.

При цьому формуються:

- 1) **інформаційні фрейми** (*frames* - набір понять, які описують ту чи іншу ситуацію)
- 2) **фонові знання** (*background knowledge*);
- 3) **загальний світогляд** (*general knowledge*);
- 4) **сформовані знання** (*schemata* – інформація з минулого як знання та моделі поведінки);
- 5) **мовна картина світу** (*language representation of the world*) в її іншомовній формі – знання навколишньої дійсності, здатність описати її та ставлення до неї в іншомовній формі

Соціальна компетенція

- Здатність вступати у комунікативні стосунки з іншими людьми
- Бажання вступати обумовлюється наявністю потреб, мотивів, певного ставлення до партнерів по комунікації, а також власною самооцінкою
- Вміння орієнтуватися в соціальній ситуації і керувати нею

Когнітивна компетенція

- Здатність до здійснення комунікативно-розумової діяльності, тобто до **розв'язання** мовленнєво-розумових завдань за допомогою сукупності мовленнєвих дій і розумових операцій.

***Мовленнєві дії**

забезпечуються сформованими мовленнєвими навичками і вміннями

- **Розумові** операції забезпечуються наявними знаннями,
- розумінням та усвідомленням завдання, яке слід розв'язати,
- і навичками вирішення інтелектуальних завдань за допомогою певних когнітивних операцій

Когнітивні навички

- - це ментальні здібності, за допомогою яких людина обробляє зовнішні стимули.
- У навчанні іноземної мови це вхідна інформація у вигляді таких завдань, які стимулюють розвиток когнітивних процесів.

Три стадії формування КОГНІТИВНИХ НАВИЧОК:

- 1) *Початкова*, або *когнітивна* стадія, на якій відбувається розуміння мовленнєво-розумового завдання та концентрація уваги на необхідній інформації

- 2) *Проміжна*, або *асоціативна* стадія – передбачає спроби
- використати прийоми, які допомагають швидше зрозуміти і пригадати необхідну інформацію,
- виправити помилки та
- прискорити виконання мовленнєво-розумових дій

- 3) *Найвища*, або **автономна** стадія – правильні відповіді стають більш автоматичними, підвищується рівень швидкості і безпомилковості виконання дій

У ході мовленнєво-розумової діяльності взаємодіють **три компоненти**:

- 1) **проблема**, яку необхідно розв'язати (когнітивна стадія формування навичок);
- 2) **наявні знання**;
- 3) **дослідні дії**, за допомогою яких може бути вирішена проблема (асоціативна стадія формування навичок)
- На автономній стадії для подальшого розвитку гнучкості когнітивної навички необхідне створення різноманітних ситуацій, які стимулюватимуть і розумову, і мовленнєву активність студентів

Два рівні керування пізнавальною діяльністю студентів

- 1) нейрофізіологічний
- 2) когнітивний

Професійна компетенція

- Вільне володіння виучуваною мовою в усіх її аспектах – практичному, загальнофілологічному, лінгвокраїнознавчому, професійно-педагогічному – на рівні, який забезпечує вирішення дидактико-педагогічних завдань у процесі навчання певної мови.

- Професійна компетенція =
- (1) теоретико-лінгвістична компетенція
- + (2) комунікативна компетенція
- + (3) методична компетенція

- ПК = ТЛК + КК + МК

Теоретико-лінгвістична КОМПЕТЕНЦІЯ

- Сума знань про основні закономірності формування і розвитку внутрішньої структури виучуваної мови та форм її системно-нормативної реалізації у мовленні.
- Вона характеризує володіння ІМ лише на когнітивному рівні. Для комунікації повинна бути сформованою комунікативна компетенція

Професійно-комунікативна КОМПЕТЕНЦІЯ

- Володіння сукупністю знань, мовленнєвих навичок і вмінь, необхідних для виконання викладачем комунікативно-навчальної діяльності, що виражається в його здатності за допомогою виучуваної мови **вмотивовувати, стимулювати, керувати і контролювати** процес навчання іншомовною мовленнєвою діяльністю.

Структура професійно-комунікативної компетенції

- 1) *конструктивні* вміння, пов'язані з відбором і організацією навчального матеріалу;
- 2) *організаторські*, пов'язані з організацією власної і діяльності учнів;
- 3) *гносеологічні*, або дослідницькі, які дозволяють викладачеві правильно враховувати індивідуальні особливості тих, хто навчаються
- 4) *комунікативні*, які забезпечують педагогічне спілкування на заняттях

Методична компетенція

- Володіння методами і прийомами навчання, організації та керування діяльністю тих, хто навчається.

Методична компетенція передбачає володіння комплексом умінь:

- 1) *методико-дидактичних*
- 2) *психолого-педагогічних*
- 3) *лінгво-методичних*

Методико-дидактичні вміння:

- – дозволяють самотійно формулювати мету навчання та конструювати модель навчально-виховного процесу;

Психолого-педагогічні вміння

- – врахування вікових і індивідуальних особливостей студентів у ході розробки навчального процесу

Лінгво-методичні вміння

- – вміння використовувати мовленнєвий досвід на адаптивно-моделюючому рівні відповідно до мовної підготовки учнів.

- 1. На **початковому** ступені у студентів формується лише **професійна орієнтація** майбутньої діяльності. Інтерес до неї лише зароджується, тому цей етап визначають як **професійно-орієнтувальний**.
- 2. На **просунутому** ступені студенти отримують фундаментальні знання про майбутню педагогічну діяльність. На цьому ступені відбувається професійне формування студентів – це **професійно-формувальний** етап.

Структура діяльності і мовленнєвої діяльності

- Трифазова структура:
- 1. Спонукально-мотиваційна фаза
- 2. Аналітична (орієнтовно-дослідницька) фаза
- 3. Виконавча фаза

- Плюс фаза контролю, або ***зворотної аферентації***

Зворотна аферентація

- Ефект зіставлення результату реалізації дії із заданою програмою як самоаналіз і коригування виконаної мовленнєвої дії

Вузлові механізми зворотної аферентації

- 1. Аферентний синтез (аналіз інформації для ухвалення рішення. Мотиваційне спонукання як потреба організму породжує намір до дії)
- 2. Ухвалення рішення.
- 3. Формування програми дії.
- 4. Реалізація прийнятого рішення як поведінковий або вербальний акт.
- 5. Зіставлення за допомогою зворотної аферентації параметрів результату здійсненої дії

Зіставлення за допомогою зворотної аферентації — головне і поєднує

- Мотиваційне спонукання, яке відбиває домінуючу потребу
- Аферентацію обставин, яка включає сукупність зовнішніх впливів, найважливіших для вибору пріоритетів, що робити
- Виклик із пам'яті результатів минулого досвіду
- Так званий пусковий стимул

Одиниця МД – мовленнєва дія

- Для реалізації дії вирішальна роль відіграють мотив, мета, структура та умови здійснення
- *Афективний фільтр* – гіпотетичний пристрій, здатний на підсвідомому рівні повністю чи частково перекривати доступ вхідної інформації (мовного матеріалу) до когнітивного аналізатора.

- Фільтр регулює обсяг інформації, впливає на швидкість і якість засвоєння / якість мовленнєвої дії
- Відкритість фільтра залежить від мотивації, ставлення до навчання й оточення, психічної структури особистості – це *афективні фактори*, пов'язані з емоційними станами

№1 ВИСНОВКИ

- Формування програми мовленнєвих дій студентів та їхня реалізація мають проходити відповідно до а) структури мовленнєвої діяльності з обов'язковим б) урахуванням як факторів обстановчої та зворотної аферентації, так і в) від афективних факторів, що позитивно позначиться на якості мовленнєвих вправ

II.

**Стимулювання
мовленнєво-
розумової
активності**

II. Стимулювання мовленнєво-розумової активності

- МРА – цілеспрямований, вмотивований та усвідомлений процес пізнання дійсності мовленнєвими засобами.
- **Функції** мислення:
 - 1) **пізнавальна**,
 - 2) **комунікативна**

У **пізнавальній** діяльності особистість розв'язує *розумові* завдання, відкриває нові знання.

- У **комунікативній** діяльності особистість розв'язує *мовленнєві* завдання (заперечити, довести, схвалити) і виконує мовленнєві дії.
- Одночасно обмірковує, **що** сказати, **як** оформити ту чи іншу фразу. Таке завдання є мовленнєво-розумовим

Стимулювання МРА відбувається
за рахунок **створення**
проблемних ситуацій

- Проблемне завдання характеризується наявністю перешкоди, певного утруднення необхідністю вибору одного з декількох варіантів розв'язку, зіткненням протилежних точок зору, «інформаційною нерівністю»

Проблема – особливе інтелектуальне завдання

- **Розв'язання проблеми** – когнітивний процес, спрямований на перетворення заданої ситуації на цільову з умовою відсутності очевидного методу вирішення та достатньої кількості необхідних знань

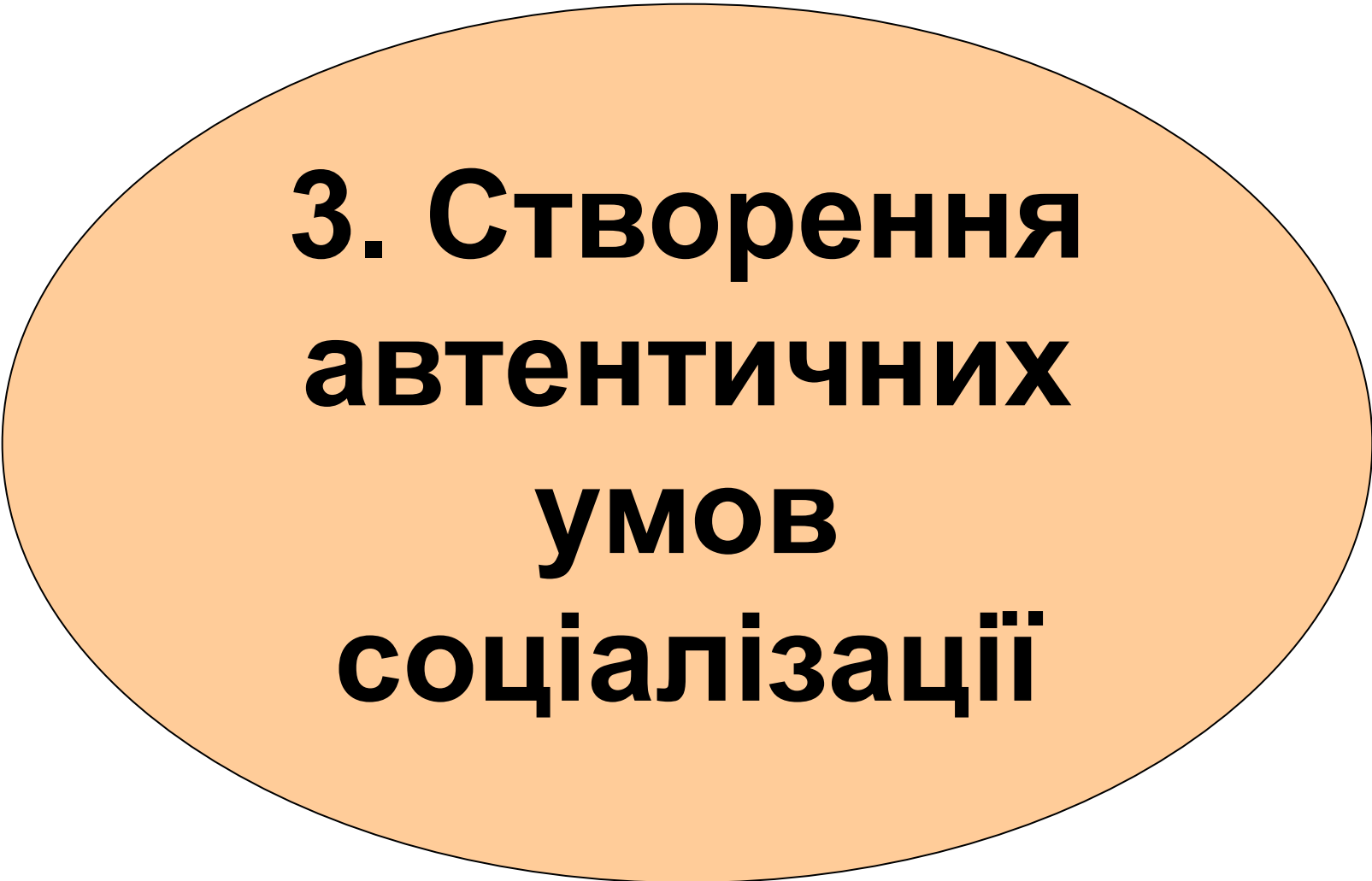
Така розумова активність пов'язана з евристичністю

- ***Евристика*** як метод зумовлює непередбачуваність варіантів вирішення
- *Активність* пов'язана з *діяльністю* і в царині навчання іноземної мови вона виражається а) ***мовними*** здібностями та б) ***когнітивними*** здібностями

- ***Мовні здібності*** як індивідуально-психологічні особливості людини сприяють оволодінню знаннями, навичками і вміннями іноземної **МОВИ**

Когнітивні здібності

- Це якості, в основі яких лежать **механізми мислення**: орієнтування в ситуації, прийняття рішень, прогнозування, вибору, комбінування, тобто це здібності, сприймати вихідну інформацію, репрезентувати її у свідомості, перетворювати її на знання й використовувати останні як у навчальному процесі, так і в повсякденному житті.

**3. Створення
автентичних
умов
соціалізації**

3. Створення автентичних умов соціалізації

- **Автентичність** – природність, натуральність, відповідність дійсності
- Види автентичності:
 - 1) особистісна
 - 2) прагматична
 - 3) автентичність навчальних матеріалів
- Слід створювати умови соціалізації учнів, наближені до реальних і на оригінальних навчальних матеріалах

Особистісна автентичність

- Пов'язана з *індивідуальними особливостями* людини.
- Людина знає, що вона робить і навіщо, усвідомлює відповідальність за свої дії, здатна зробити вибір, змінити свою поведінку, в тому числі й мовленнєву, залежно від ситуації

Прагматична автентичність

- До неї відносять
- 1) автентичність **контексту**, тобто адекватність, відповідність мовних і мовленнєвих засобів ситуації
- 2) автентичність **мети** – очікуваний результат мовленнєвої взаємодії
- 3) автентичність **взаємодії** – інтерактивна автентичність

Автентичні матеріали

- Це
- А) мовні форми, типові для вираження певної комунікативної інтенції,
- Б) автентичні ситуації спілкування, вербальні та невербальні засоби, характерні для носіїв вивчаної мови, а також
- В) автентичні тексти

Типи автентичних текстів

- 1) **дидактизовані** – підготовлені носіями мови з методичними цілями
- 2) **напіваавтентичні** – адаптовані шляхом скорочення та компіляції з метою реалізації завдань навчання
- 3) **квазіавтентичні** – з усуненням важких місць, які можуть виявитися недоступними для студентів
- 4) **власне автентичні** – оригінальні тексти, створені носієм мови для носіїв цієї ж мови

Автентичні тексти формують *Семіотичний простір спілкування*

- багаторівневе цілісне утворення, яке відображає певний фрагмент дійсності за допомогою знакової системи та є способом предмечування «образу світу», наявного в мовній свідомості особистості

Змістові аспекти автентичності навчальних текстів

- 1) **культурологічна автентичність**
- 2) **інформативна автентичність**
- 3) **ситуативна автентичність**
- 4) **автентичність національної ментальності**
- 5) **реактивна автентичність**
- 6) **автентичність навчальних завдань до текстів:**

Культурологічна автентичність

- Використання текстів, які формують уявлення про специфіку іноземної мови, особливості побуту, традиції, звичаї носіїв мови тощо

Інформативна автентичність

- Використання текстів із значущою для студентів інформацією, яка відповідає їхнім віковим особливостям та інтересам

Ситуативна автентичність

- Передбачає природність ситуації, яка пропонується як навчальна, інтерес носіїв мови до заявленої теми і природність її обговорення

Автентичність *національної ментальності*

- Уможлиблює розуміння доречності чи недоречності використання тієї чи іншої мовної або мовленнєвої одиниці

Реактивна автентичність

- Навчальний текст має викликати у студентів автентичну емоційну, розумову та мовленнєву реакцію

Автентичність *навчальних завдань до текстів*

- Завдання мають стимулювати студентів до активної взаємодії з текстом і містити природні проблеми, які студентам необхідно розв'язати.

**4. Урахування
індивідуальних
пізнавальних
стилів і
навчальних
стратегій**

Епістемологічні стилі

- Індивідуальні способи пізнавального ставлення людини до довкілля і до себе, що виявляються в особливостях індивідуальної «картини світу»

Базові способи мислення

- 1) емпіризм 2) раціоналізм
 3) метафоризм

Три епістемологічні стилі

- 1) **емпіричний** – предметно-практичний досвід
- 2) **раціоналістичний** – логічні умовиводи, схеми, моделі
- 3) **метафоричний** – **персоніфіковане** сприйняття реальності

Три епістемологічні стилі

у відповідності до способів мислення

- 1) **емпіричний** – базується на предметно-практичному досвіді
- 2) **раціоналістичний** – базується на логічних умовиводах і визначається понятійними схемами, моделями тощо
- 3) **метафоричний** – базується на різноманітності вражень і комбінуванні різноманітних галузей знань, інтуїції та **персоніфікованого** сприйняття реальності

Способи пізнання (когніції) за М.М. Болдирєвим

- 1) **чуттєвого** сприйняття оточуючого світу
- 2) **предметно-практичної** діяльності – в результаті дій і операцій
- 3) **експериментально-пізнавальної** та **теоретико-пізнавальної** (наукової) діяльності
- 4) **розумової** діяльності – в результаті розмірковувань, умовиводів і висновків на основі розумових операцій з уже відомими концептами
- 5) **вербального й невербального спілкування**

Пізнавальні стилі як поєднання епістемологічних стилів і способів пізнання

- 1. Емпіричний – предметно-практична діяльність
- 2. Раціоналістичний – розумова діяльність
- 3. Емпірично-раціоналістичний – теоретико- і експериментально-пізнавальна діяльність
- 4. Метафоричний – чуттєве сприйняття дійсності
- В основі лежить спілкування

Пізнавальні стилі

- Це особливий різновид інтелектуальних здібностей студентів, що впливають на їхні ментальні репрезентації
- ***Ментальні репрезентації*** – фіксована форма певним чином упорядкованих знань або та чи інша форма їхнього зберігання (фрейм, схема, скрипт тощо)

Ментальні репрезентації будуються

- Перший шлях – **вербально** – через словесне позначення
- Другий шлях – **образно** – через наочне враження
- Форми ментальної репрезентації: схеми, таблиці, словесний опис, метафора тощо

Способи кодування інформації

- 1) **візуальний** – дозволяє використовувати нормативні образи (граматичні формули),
- 2) **предметно-практичний**
- 3) **чуттєво-сенсорний**:

Візуальний

- Дозволяє використовувати нормативні образи (символічні граматичні формули – V-ing)
- Активно перетворювати наочний або розумовий образ виучуваного явища
- Виводити знання у ході індуктивного розміркування
- Робити узагальнення дедуктивно
- Самостійно створювати візуальні моделі об'єктів

Предметно-практичний спосіб

- Націлює на виконання практичних і лабораторних робіт,
- які передбачають здійснення певних дій із навчальним матеріалом на основі мовленнєвого зразка і формулювання правил або узагальнень на основі виконаних робіт;
- Виконання практичних завдань відповідно до правила тощо

Чуттєво-сенсорний спосіб

- Уможлиблює оперування навчальним матеріалом, який містить «чарівні» ситуації, де студенти можуть використати свою фантазію та уяву
- Зображення навчального матеріалу за допомогою когнітивних метафор
- Перетворення казкового формулювання матеріалу на наукове
- Формулювання питань, які стимулюють студентів до емоційних оцінок матеріалу, що вивчається

Стилі та стратегії навчання впливають на **НАУЧУВАНІСТЬ**

- Це загальні здібності, які виражають пізнавальну активність людини і здатність засвоювати нові знання та складні форми діяльності

Критерії наукованості

- А) кількість дозованої допомоги з боку викладача
- Б) можливість перенесення засвоєних знань чи способів дії на виконання аналогічного завдання
- В) швидкість засвоєння нового матеріалу
- Г) здатність до узагальнення і абстрагування
- Д) самостійність мислення
- Є) гнучкість / інертність мислення
- Ж) усвідомленість дій

Основний критерій научуваності

- ***Економічність*** мислення:
нетривалість шляху в самостійному
виявленні та формулюванні певних
закономірностей у новому
навчальному матеріалі та під час
його засвоєння

Типи наукованості

- Засновані на різних нейрофізіологічних механізмах і пов'язані з різними способами набуття знань.
- Експліцитна
- Імпліцитна

- **Експліцитна** навчуваність – навчання здійснюється на основі **довільного, свідомого контролю** процесів переробки інформації
- **Імпліцитна** навчуваність – навчання здійснюється **мимовільно**, в умовах поступового накопичення інформації у ході засвоєння нової діяльності, тобто у процесі формування іншомовної компетенції

**5. Розвиток і
розширення
знаннєвого
простору**

Знаннєвий простір (*knowledge space*)

Сукупність структур представлення знань – схем, фреймів, скриптів тощо, пов'язаних між собою та орієнтованих на підтримку функціонування когнітивної системи людини

Знаннєвий простір залежить від когнітивних здатностей особистості

Когнітивна система

- Система, яка дає можливість пізнавати людині своє оточення й адаптуватися до нього або змінювати його за рахунок накопичених знань і набутих навичок
- Компонентом свідомості людини та її загальної людської когніції, що має власні механізми і сфери дії та є результатом взаємодії певного набору модулів

Ознаки когнітивної системи

- **Виразність** – можливість бути вербалізованою
- **Ефективність** – спрямованість на швидке та ефективне розв'язання практичних завдань
- **Алгоритмічність** – заснованість на алгоритмах
- **Засвоюваність** – здатність людини до засвоєння алгоритмів у процесі навчання

Дві когнітивні системи за Н. Хомським

- Зберігання інформації (*competence*)
- Реалізація інформації (*performance*)
- Н.Хомський виділяє окремою когнітивною системою **мовну здатність** людини
- Когнітивні системи об'єднуються в інфраструктуру – *архітектуру когніції*

Відмінності *знання* і *пізнання*

- За критеріями процесу і результату
- ***Пізнання*** – динамічна характеристика духовно-теоретичного засвоєння людиною умов її буття
- ***Знання*** – характеристика, яка фіксує результати цього засвоєння, готові для використання і розповсюдження. Знання розкриваються та реалізуються в контексті пізнання.

Одиниці знання – це *концепти* різного рівня складності й абстракції

- **Концепт** – це оперативна змістова одиниця мислення, квант структурованого знання
- Концепт поєднує мовний і когнітивний досвід індивіда
- У процесі розумової діяльності людина оперує й мислить концептами

- **Концептуалізація** відбувається під час членування потоку інформації на одиниці, які виступають концептами та відношеннями між ними.
- Це один з найважливіших процесів пізнавальної діяльності людини, що полягає в осмисленні сприйнятої інформації та призводить до створення концептів, концептуальних структур і всієї концептуальної системи у свідомості людини.

Категоризація

- є головним способом надання дійсності, що сприймається, впорядкованого характеру,
- систематизації спостережень і бачення в них схожості одних явищ у порівнянні з відмінностями інших

- Це процес формування та виокремлення самих категорій за подібними їм аналогічними сутностями ознак чи властивостей;
- когнітивне розчленування реальності, яке полягає в розподілі всього онтологічного простору на різноманітні категоріальні царини.

У цьому просторі відбувається

- ***Онтологізація*** знань – комплекс когнітивних процедур , які призводять до виведення знань у модель світу

- Це структурування світу, акт віднесення слова або об'єкта до тієї чи іншої групи,
- спосіб встановлення ієрархічних відношень типу «клас – член класу»;

- результат когнітивної діяльності людини, підсумок класифікації оточуючого світу та
- вичленовування окремих одиниць (таксонів) у створеній класифікації, коли кінцевим підсумком зазначеної діяльності є формування особливої категорії, яка дозволяє побачити світ у головних атрибутах його буття та функціонування

- У процесі навчання ІМ студенти оволодівають МД, яка вибудовується на основі *бази знань* (*знання коду*, мовні знання і *позакодові*, або екстраінгвістичні знання) як *когнітивної бази комунікації* – певним чином структурованої сукупності знань та уявлень, якими володіють усі представники певної лінгвокультурної спільноти

Загальна база знань (її компоненти)

- **Мовні** знання – володіння лексикою, граматикою, фонетикою
- **Позамовні** знання – дані про контекст і ситуацію, а також про адресата
- **Фонові** знання – дані про події, стани, дії, тобто знання про світ, об'єктивну реальність

Фонові знання

- Інформаційний фонд, спільний для того, хто говорить, і того, хто слухає, тобто загальний фонд знань про світ.
- Невербалізований фрагмент когнітивної системи, що взаємодіє у мовленнєвій діяльності з певним класом комунікативних одиниць
- Відмінна ознака фонових знань – подібність, тотожність у свідомості обох комунікантів

Типи фонових знань

- **Соціальні** – те, що відомо про тему висловлювання всім учасникам спілкування
- **Індивідуальні** – те, що відомо про тему висловлювання лише двом учасникам діалогу до початку їхнього спілкування
- **Колективні** – те, що відомо всім членам певної соціальної, професійної та іншої сукупності людей до отримання певного повідомлення

У широкому розумінні **ЗНАННЯ** є

- Впорядковане накопичення інформації.
- У процесі навчання у свідомості студентів постійно утворюються певні *розумові конструкти* – концептуальні утворення, понятійні системи, або моделі, які складаються із символів, концептів, генералізацій тощо

Три етапи навчального процесу

- 1. Отримання та розуміння знань (як ознайомлення з новими явищами).
- 2. Розширення меж отриманого знання (застосування знань студентами у нових умовах).
- 3. Відкриття нового знання (самостійний пошук студентів).

- Третій етап стимулює **дослідний пошук** і **пізнавальну самостійність** студентів - таку якість особистості, що поєднує в собі вміння набувати нові знання і творчо використовувати їх у різноманітних ситуаціях.

**Формування
вторинної
мовної
особистості**

Вторинна мовна особистість, за Ю.М.Карауловим

- це особистість, яка вивчає ІМ,
- пристосовується до іншомовної культури,
- набуває певних етнічних рис іншої культури

Мовна особистість передбачає розвиток

- Вторинної **мовної** свідомості – вербально-семантичний рівень, володіння мовними і мовленнєвими знаннями
- Вторинної **когнітивної** свідомості – результат розвитку мислення, когнітивно-тезаурусного рівня особистості

Рівні мовної особистості

- Вторинній мовній особистості притаманні три специфічних рівні:
- **лексикон**,
- **тезаурус**
- **і прагматикон.**

Лексикон – найнижчий – вербально-семантичний рівень

- * володіння мовним та мовленнєвим матеріалом – граматичним, лексичним, орфографічним, орфоепічним, а також
- * сформованість певних мовних і мовленнєвих навичок і вмінь в усіх видах мовленнєвої діяльності

Тезаурус – середній – лінгво-когнітивний рівень мовної особистості

- передбачає володіння
- „національною картиною світу” країни, мова якої вивчається,
- системою знань про країну, її культуру, звичаї, традиції, конвенційні засади, притаманні лінгвокультурній спільноті, в якій функціонує виучувана мова,
- а також володіння нормами поведінки в інокультурному оточенні.

Найвищий рівень мовної особистості — **прагматикон**

- включає систему цілей, мотивів, настанов та діяльнісно-комунікативних потреб особистості, які керують і спрямовують її навчально-трудова та соціальну діяльність.
- Це — **соціалізація** особистості на вищому рівні пристосування до обох культур, до певних умов життя.
- Вона може бути первинною та вторинною

Зв'язок між комунікативними потребами особистості та рівнями мовної особистості

- **1 рівень** (нульовий) – формування автоматизованих навичок мовлення
- **2 рівень** – проблема розгортання текстів висловлення відповідно до тем та семантичних полів
- **3 рівень** – відповідність мовних засобів комунікативним умовам їх використання
- Мовна особистість починається з 2 рівня

Мовна особистість передбачає володіння двома картинами світу

- **Концептуальною** / глобальною картиною світу носія мови
- **Мовною** картиною світу носія мови
- Мовна особистість передбачає взаємопов'язаний розвиток **комунікативної, соціокультурної та когнітивної** сторін ■

Формування картини світу

На самотійне вивчення

Картина світу

- У результаті взаємодії людини зі світом складаються її уявлення про світ;
- формується певна модель світу, яку у філософсько-лінгвістичній літературі називають *картиною світу*

- “Втілює в собі певний образ світу, який ніколи не буває дзеркальним відображенням світу”;
- це певне баченням і конструювання світу відповідно до логіки світосприйняття

- Поняття картини світу виникло у фізиці на межі XIX-XX ст.
- Широко використовується в гуманітарних науках.
- відображення людиною світу є не пасивним, а **діяльним**
- ставлення людини до об'єктів не лише породжується цими об'єктами, а й здатне змінити його (через діяльність).

Картина світу

- **результат** активної взаємодії людини зі світом
- **відображення** у психіці людини навколишньої дійсності, опосередкованої предметними значеннями і відповідними когнітивними схемами, та підлягає свідомій рефлексії
- упорядкована **сукупність** знань про дійсність, сформовану в суспільній (груповій, індивідуальній) свідомості

Картина світу

утворюється в результаті двох **процедур**:

- **опредмечування**, об'єктивування та осмислення образів світу, які лежать в основі життєдіяльності людини;
- **утворення** нових образів світу, що відбувається у процесі спеціальної систематичної рефлексії

Розрізняють:

- **БЕЗПОСЕРЕДНЯ** картину світу
- **ОПОСЕРЕДКОВАНА** картину світу
- **Безпосередня КС** формується в результаті прямого, безпосереднього пізнання й осмислення свідомістю навколишньої дійсності.
- **Опосередкована КС** є результатом фіксації концептосфери вторинними знаковими системами, які матеріалізують, “зовнішнюють” (рос. *овнешняют*) наявну у свідомості безпосередню ККС. Це також мовна і художня картини світу.

- Вербалізована частина ККС отримала назву **мовної** картини світу (МКС).
- МКС складається з мовних структур (слів, словосполучень, речень).

Ознаки **мовної** картини світу

- зумовлює комунікативну поведінку людини, її розуміння зовнішнього і внутрішнього світу;
- відображає спосіб мовленнєво-розумової діяльності певної епохи з її духовними та національними цінностями;
- є знанням "про мову" (як семіотичну систему) і "знанням у мові" (експліковані у семантиці мовних знаків знання про світ);
- суб'єктивна, оскільки вона фіксує сприйняття, осмислення й розуміння світу певним етносом на етапі формування;
- зберігає та відтворює буденне структурування навколишнього світу і забезпечує відповідність мовного мислення носіїв певної мови тим категоріям, які традиційно склалися;

- задає норми поведінки людини у світі;
- визначає ставлення людини (чи соціальної групи) до суспільних подій, явищ та суб'єктів і формує ставлення до них;
- експлікує різні картини світу людини і відображає загальну КС;
- може використовуватися як "скарбниця" лінгвістичного матеріалу для ілюстрації певних рис національного характеру та як джерело знань про національний характер і менталітет .

Мовна картина світу створюється

- **номінативними засобами мови** - лексемами, стійкими номінаціями, фразеологізмами, які фіксують ту чи іншу класифікацію об'єктів національної дійсності, а також значною відсутністю номінативних одиниць;
- **функціональними засобами мови** - добором лексики та фразеології для спілкування, складом комунікативно-релевантних засобів спілкування народу на фоні всього корпусу одиниць мовної системи;
- **образними засобами мови** - національно-специфічною образністю мови, метафорикою, напрямками розвитку переносних значень, внутрішньою формою мовних одиниць;
- **фоносемантикою мови** (значення звукової форми лексичних одиниць).

У свідомості людини об'єднуються три картини / моделі світу:

- **генетико-біологічна** (базується на наочно-дієвому мисленні);
- **мовна** (ґрунтується на конкретно-образному мисленні);
- **наукова** (в основі якої лежить наукова мова), що означає, що у свідомості людини взаємодіють концептуальна, мовна та наукова картини світу.

Наукова картина світу

сукупність наукових знань про світ, вироблених усіма окремими науками на певному етапі розвитку людського суспільства;

- **відображення колективних знань** про світ, що включають природу, суспільство та людину як суспільне створіння.

Картина світу людини:

- **концептуальна**
- **національна**
- **мовна**
- **наукова** картини світу

- Формування КС є **когнітивною діяльністю**.
- Її розглядають як певний **когнітивний процес** встановлення когнітивної значущості й інформативності мовного вираження, тобто тексту.
- Когнітивна діяльність передбачає **розуміння і встановлення смислу**.
- Когнітивна діяльність як складова частина свідомості людини (іншими складовими є компетенція, конкретні знання тощо) розгортається у певному **культурному контексті**.

За структурою когнітивна діяльність

- утворюється взаємодією **трьох** етапів:
- **набуття**
- **інкорпорації**
- **оперування** інформацією

- **Набуття** - відбувається сприйняття вхідної інформації та попереднє розуміння сприйнятого матеріалу
- **Інкорпорація** осмислюється набутий досвід і "вбудовується" у внутрішній світ індивіда, утворюючи різноманітні форми репрезентації.
- **Оперування** здійснюється побудова дії, або діяльності індивіда з повною чи частковою об'єктивацією особистого досвіду

- Метою формування КС (зокрема, ККС і МКС) у студентів ВНЗ є створення відповідної моделі в їхній свідомості, яка, власне, є **моделлю акультурації** - певною абстрактною схемою, спрямованою на підготовку людини до успішної адаптації у чужій культурі, для чого необхідне переорієнтування мислення та набуття нових комунікативних навичок і вмінь

Розвиток множинного інтелекту

- **Логіко-математичний** тип інтелекту – означає здатність оперувати цифрами, логічно мислити та розв'язувати проблеми.
- **Вербально-лінгвістичний** тип – добре словесно оформлюють думку, передають словами події, відчуття.
- **Візуальний / просторовий** – здібності добре уявляти сцени, події, картини. Це – художники.
- **Кінестетичний** – вміння використовувати рухи тіла для самовираження. Це – спортсмени, танцюристи.

- **Музичний, ритмічний** – самовираження через музику, допомагає розслабитися, стимулювати діяльність. Це – музиканти.
- **Натуралістичний** – здібність бачити в природі, дійсності те, чого не вбачають інші, вміння класифікувати, групувати явища. Це – люди з розвиненим натуралістичним інтелектом – біологи, агрономи.
- **Екстравертний** – схильність до спілкування, соціальної роботи. Це – політики, соціальні діячі.
- **Інтровертний** – люди, схильні до самоаналізу, роздумів, цілеспрямовані у своїх діях. Філософи.